

Ohrozená kultúra

Josef Šmajš: **Ohrozená kultúra**. Prvé slovenské upravené a rozšírené vydanie (podľa 2. českého vydania Hynek, Praha, 1997). PRO Banská Bystrica, 2006.

Vzťah človeka k životnému prostrediu je dnes azda najfrekventovanejšia téma. „Ekologické“ či „environmentálne“ otázky rezonujú denne v najrôznejších sférach spoločenského života. Disponovať istou úrovňou vedomostí z rôznych oblastí environmentálnych vied sa pre mnohých ľudí, najmä na zodpovedných miestach, stáva pomaly nevyhnutnosťou. Trúfam si povedať, že „environmentálna gramotnosť“ bude po „počítačovej gramotnosti“ možno už ďalšou „samozrejmosťou“, ktorú budú potrebovať na svoje uplatnenie (alebo aby boli „in“). Vítaným príspevkom k šíreniu a obohateniu tejto gramotnosti je kniha *Ohrozená kultúra* od českého filozofa, profesora Josefa Šmajša, ktorú slovenskému čitateľovi predkladá banskobystrické vydavateľstvo PRO.

Pôvodne to mal byť preklad českej pôvodiny *Ohrozená kultura*. I keby sa zdalo, že prekladať knihy z češtiny do slovenčiny je zbytočné, bolo niekoľko dôvodov, prečo bol v tomto prípade preklad oprávnený. Po prvé, kniha predstavuje významný originálny prínos do rozvoja a popularizácie environmentálnej problematiky z pohľadu filozofie, a na Slovensku nebolo rovnocenného diela. Po druhé, kniha bola „nabitá“ kľúčovými odbornými pojmami (a ich vysvetlením) a jej preklad do slovenčiny prispel k rozvoju a precizovaniu slovenskej filozoficko-environmentálnej terminológie. Po tretie, kniha vyšla i v Českej republike v obmedzenom náklade a na Slovensku bol problém sa k nej dostať.

Hoci prvé vydanie pochádza z r. 1995, na aktuálnosti a význame nič nestratilo. Obsahovalo nadčasové a anticípujúce myšlienky, presne

v duchu slov jedného z vtedajších recenzentov spisovateľa P. Verneru „...*nejen otázky ekologické měli by ve společnosti a priori soudit filosofové s velkým předstihem před politiky, advokáty a literáty.*“ Na mnohé z jeho myšlienok dochádza vlastne až dnes.

Autor využil slovenské vydanie na to, aby publikáciu upravil, dopracoval a zaktualizoval, čím prekonáva český

originál. Slovenskému čitateľovi sa tak dostáva do rúk dielo pomerne nové (alebo aspoň značne inovované).

Profesor Šmajš je originálnym mysliteľom, uznávaným odbornou verejnosťou. Svoj triezvy filozofický pohľad opiera o koncepciu „evolučnej ontológie“ založenú na poznatkoch súčasnej vedy. Evolučná ontológia mu umožňuje vidieť ekologickú krízu ako existenčný konflikt kultúry (veľmi zjednodušene sveta človeka) a prírody, t. j. časti a celku, ako konflikt kultúry so Zemou, teda konflikt subsystému planetárneho ekosystému s jeho systémom. Na tomto základe hľadá princípy novej životnej stratégie kultúry, nové hodnoty, ktoré by umožnili človeku prejsť od ofenzívnej adaptačnej stratégie, bezohľadnej k „právam“ prírody, k environmentálne zodpovednejšej stratégii, ohľaduplnej k prírode. Stratégiu totiž mení i príroda, nebráni

sa už predovšetkým silou, ale svojou slabosťou. Slabosťou spôsobenou človekom, slabosťou, ktorá podkopáva rámec umožňujúci kultúre jestvovať a rozvíjať sa. A tak je ofenzívnou adaptačnou stratégiou človeka ohrozená samotná kultúra. V závere diela prof. Šmajš formuluje zásady novej „ekologickej“ etiky a politiky, ktoré by mali pomôcť k záchrane ohrozenej kultúry.

Český originál vyšiel s podporou Ministerstva životného prostredia Českej republiky a Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy ČR ho schválilo ako pomôcku pre učiteľov a žiakov stredných škôl. Nepochybujem, že aj na Slovensku prispeje toto dielo vďaka triezvemu filozofickému pohľadu ku skvalitneniu environmentálnej (ekologickej) výchovy a celkovému formovaniu občianskych postojov nielen študentov, ale aj odborníkov, zodpovedných pracovníkov (bol by som rád, keby aj politikov) a širšej verejnosti.

Kniha je systematicky a prehľadne usporiadaná, napísaná zrozumiteľným a prístupným štýlom. Diela prof. Šmajša sa vyznačujú vysokou formálnou úrovňou a jazykovou kultúrou. Prekladateľom sa podarilo zachovať túto úroveň i kultúru, čo treba osobitne vyzdvihnúť. Dokázali, že slovenčina je vyspelý jazyk schopný pretlmočiť aj tie najzložitejšie myšlienky. Úroveň knihy umocňuje i jej grafické stvárnenie s ilustráciami vzdialeného vesmíru objektívom Hubblovho teleskopu, ako aj mikrosвета na úrovni buniek a – čo možno dobre padne čitateľom, ktorí vzťah človeka a prírody vnímajú skôr srdcom – jej filozofickú racionálnosť emotívne vyvažujú básne Milana Rúfusa. Tým, čo nedisponujú znalosťou príslušnej terminológie, pomôže slovník menej známych pojmov, zaradený na konci publikácie.

Ohrozená kultura bude určite prínosom pre slovenskú odbornú pospolitosť (napr. rozvoj a precizovanie slovenskej environmentálnofilozofickej terminológie), ale aj širšiu verejnosť, najmä pokiaľ pôjde o výchovu k environmentálne zodpovednejšiemu správaniu.

Dušan Špirko